

ЕТНОГРАФСКИ
ИНСТИТУТ САНУ

ГЛАСНИК

**Етнографског
института
САНУ**

LXIV(1)

Београд 2016.

ГЛАСНИК ЕТНОГРАФСКОГ ИНСТИТУТА САНУ LXIV (1)

BULLETIN OF THE INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA LXIV (1)

INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA

BULLETIN

OF THE INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY

LXIV

No. 1

Editor-in-chief:

Prof. dr. Dragana Radojičić (Institute of Ethnography SASA)

Editor:

Dr. Srđan Radović (Institute of Ethnography SASA)

International editorial board:

Dr. Milica Bakić-Hayden (University of Pittsburgh), dr. Ana Dragojlović (University of Melbourne), prof. Peter Finke (University of Zurich), prof. Karl Kaser (Karl-Franzens University, Graz), dr. Gabriela Kilianova (Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences, Bratislava), prof. Kjell Magnusson (University of Uppsala), prof. Marina Martynova (Institute of Ethnology and Anthropology Russian Academy of Science, Moscow), dr. Ivanka Petrova (IEFSEM – Bulgarian Academy of Sciences, Sofia), dr. Tatiana Podolinska (Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences, Bratislava), dr. Jana Pospíšilova (Institute of Ethnology of the Czech Academy of Sciences, Brno), dr. Ines Prica (Institute of Ethnology and Folklore Research, Zagreb), dr. Ingrid Slavec Gradišnik (Institute of Slovenian Ethnology RC SASA, Ljubljana).

Editorial board:

Dr. Gordana Blagojević (Institute of Ethnography SASA), dr. Ivan Đorđević (Institute of Ethnography SASA), prof. Ildiko Erdei (Faculty of Philosophy, Belgrade), prof. Ljiljana Gavrilović (Institute of Ethnography SASA and Faculty of Philosophy, Belgrade), dr. Jelena Jovanović (Institute of Musicology SASA, Belgrade), dr. Aleksandra Pavićević (Institute of Ethnography SASA), dr. Lada Stevanović (Institute of Ethnography SASA and Faculty of Media and Communications, Belgrade), academician Gojko Subotić (Serbian Academy of Sciences and Arts).

Advisory board:

Prof. Jelena Đorđević (Faculty of Political Sciences, Belgrade), prof. Maja Godina Golija (Institute of Slovenian Ethnology RC SASA, Ljubljana), dr. Renata Jambrešić Kirin (Institute of Ethnology and Folklore Research, Zagreb), dr. Miroslava Lukić-Krstanović (Institute of Ethnography SASA), dr. Mladena Prelić (Institute of Ethnography SASA), prof. Ljupčo Risteski (Faculty of Natural Sciences and Mathematics, Skopje), prof. Lidija Vujačić (Faculty of Philosophy, Nikšić), prof. Bojan Žikić (Faculty of Philosophy, Belgrade).

Secretary:

Marija Đokić (Institute of Ethnography SASA)

BELGRADE 2016

ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ САНУ

ГЛАСНИК

ЕТНОГРАФСКОГ ИНСТИТУТА

LXIV

свеска 1

Главни и одговорни уредник:

Проф. др Драгана Радојичић (Етнографски институт САНУ)

Уредник:

Др Срђан Радовић (Етнографски институт САНУ)

Међународни уређивачки одбор:

Др Милица Бакић-Хејден (Универзитет у Питсбургу), др Ана Драгојловић (Универзитет у Мелбурну), проф. др Петер Финке (Универзитет у Цириху), проф. др Карл Казер (Универзитет у Грацу), др Габриела Килианова (Етнолошки институт САВ, Братислава), проф. др Шел Магнусон (Универзитет у Упсали), проф. др Марина Мартинова (Институт етнологије и антропологије РАН, Москва), др Иванка Петрова (ИЕФЕМ – БАН, Софија), др Татиана Подолинска (Етнолошки институт САВ, Братислава), др Јана Поспишилова (Етнолошки институт АН ЧР, Брно), др Инес Прица (Институт за етнологију и фолклористику, Загреб), др Ингрид Славец Градишник (Институт за словеначку етнологију ЗРЦ САЗУ, Љубљана).

Уређивачки одбор:

Др Гордана Благојевић (Етнографски институт САНУ), др Иван Ђорђевић (Етнографски институт САНУ), проф. др Илдико Ердеи (Филозофски факултет у Београду), проф. др Љиљана Гавриловић (Етнографски институт САНУ и Филозофски факултет у Београду), др Јелена Јовановић (Музиколошки институт САНУ), др Александра Павићевић (Етнографски институт САНУ), др Лада Стевановић (Етнографски институт САНУ и Факултет за медије и комуникације, Београд), академик Гојко Суботић (Српска академија наука и уметности).

Издавачки савет:

Проф. др Јелена Ђорђевић (Факултет политичких наука, Београд), проф. др Маја Година Голија (Институт за словеначку етнологију ЗРЦ САЗУ, Љубљана), др Рената Јамбрешић Кирић (Институт за етнологију и фолклористику, Загреб), др Мирослава Лукић-Крстановић (Етнографски институт САНУ), др Младена Прелић (Етнографски институт САНУ), проф. др Љупчо Ристески (Природно-математички факултет, Скопље), проф. др Лидија Вујачић (Филозофски факултет у Никшићу), проф. др Бојан Жикић (Филозофски факултет у Београду).

Секретар уредништва:

Марија Ђокић (Етнографски институт САНУ)

БЕОГРАД 2016.

Издавач:
ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ САНУ
Кнез Михаилова 36/IV, Београд, тел. 011-2636-804
e-mail: eisanu@ei.sanu.ac.rs
Мрежна страница часописа: www.etno-institut.co.rs

Publisher:
INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY SASA
Knez Mihailova 36/IV, Belgrade, phone: 011-2636-804
e-mail: eisanu@ei.sanu.ac.rs
Journal's web page: www.etno-institut.co.rs

Лектор:
Ивана Башић

Превод:
Лада Стевановић
аутори текстова

Дизајн корица:
Горан Витановић

Техничка припрема и штампа:
Академска издања, Београд

Тираж:
300 примерака

Примљено на 8. седници Одељења друштвених наука САНУ одржаној 18. октобра 2016. године, на основу реферата академика Димитрија Стефановића.
Accepted for publication at the 8th meeting of the Department of Social Sciences SASA on October 18th 2016, based on the report of academician Dimitrije Stefanović.

Штампање публикације финансирано је из средстава
Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије
Printing of the journal was funded by the Ministry of Education, Science and Technological
Development of the Republic of Serbia

Гласник Етнографског института САНУ излази три пута годишње и доступан је и индексиран у базама: DOAJ (Directory of Open Access Journals), ERIH PLUS (European Reference Index for the Humanities), SCIndeks (Српски цитатни индекс), Ulrich's Periodicals Directory, NSD (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS – Norwegian Social Science Data Service), CEEOL (Central and Eastern European Library).

The Bulletin of Institute of Ethnography SASA is issued three times a year and can be accessed in: DOAJ (Directory of Open Access Journals), ERIH PLUS (European Reference Index for the Humanities), SCIndeks (Srpski citatni indeks), Ulrich's Periodicals Directory, NSD (Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS – Norwegian Social Science Data Service), CEEOL (Central and Eastern European Library).

Садржај
Summary

I
Научни радови
Scientific Papers

Тема броја – Срби и Словенци: миграције, сусрети људи, идеја и идеологија (ур. Лада Стевановић)

Topic of the Issue – Serbs and Slovenians: Migrations, Meeting of People, Ideas and Ideologies (ed. Lada Stevanović)

- Лада Стевановић, *Срби и Словенци: миграције, сусрети људи, идеја и идеологија* 5
- Lada Stevanović, *Serbs and Slovenians: Migrations, Meeting of People, Ideas and Ideologies* 7
- Ingrid Slavec-Gradišnik, *Рецепција Јована Цвијића у словенској етнологији* 11
- Ингрид Славец-Градишник, *Рецепција Јована Цвијића у словенској етнологији*
- Срђан Радовић, *Љубљанска и београдска (од)ономастика као показатељ српско-словеначких веза током новије историје* 33
- Srdan Radović, *(Od)onomastics of Ljubljana and Belgrade – Indicator of Serbian-Slovenian Ties in Recent Past*
- Мирјана Павловић, *Од братства и јединства до пријатељства за нова времена: Марибор – Краљево* 51
- Mirjana Pavlović, *From 'Brotherhood and Unity' to 'Friendship for New Times': Maribor – Kraljevo*
- Маја Година Голија, *Поведност материјалног. Словенске празничне једи у Словенци у Србији* 65
- Маја Година Голија, *Речитост материјалног. Словеначка празнична јела у Словенци у Србији*
- Катја Хробат Вирлогет, Саша Пољак Истенич, Нежа Ћеброн Липовец, Матеја Хабинц, *Abandoned Spaces, Mute Memories: on Marginalized Inhabitants in the Urban Centres of Slovenia* 77
- Катја Хробат Вирлогет, Саша Пољак Истенич, Нежа Чеброн Липовец, Матеја Хабинц, *Напуштени простори, нема сећања: о маргинализованим становницима урбаних центара у Словенији*

Varia

- Marina Simić, *Moral (Dis)order and Social Anomie: Concepts of Community and Society in Post-Socialist Serbia* 93
- Марина Симић, *Друштвени поредак и социјална аномја: концепти заједнице и друштва у постсоцијалистичкој Србији*
- Nataša Jagdhuhn, *Museum (Re)public* 105
- Наташа Јагдхун, *Музеј (Ре)публике*
- Marko Teodorski, *Reflection as Commodity: A Short Ethno(historio)graphy of Victorian Mirrors* 121
- Марко Теодорски, *Одраз као роба: кратка етно(историо)графија викторијанских огледала*
- Tatjana Katić, Dragana Amedoski, *Gifts for Ottoman Army: A Contribution to the Material Culture of Belgrade in the 16th Century* 133
- Татјана Катић, Драгана Амедоски, *Дарови за османску војску: прилог историји материјалне културе Београда у 16. веку*
- Ivana S. Bašić, *Concept of Ugly in Serbian Language: 'ružno' and 'grdno'* 151
- Ивана С. Башић, *Ружно и грдно: концепт ружног у српском језику*
- Ђорђина Трубарас Матић, *Водени бик балканских и других светских традиција: порекло представе* 163
- Ђорђина Трубарас Матић, *Water Bulls of Balkan and other World's Traditions: Origins of Conception*
- Aleksandra Pavišević, *Нека питања дисциплинарног уобличавања танатологије – етнолошкоантрополошке перспективе* 179
- Александра Павићевић, *Some Issues of Shaping Thanatology as a Discipline – Ethnological and Anthropological Perspectives*

II

Научна критика и полемика Discussion and Polemics

- Saňa Zlatanovič, *Посткомунистичке трансформације друштва. Поводом нових књига Института за етнологију Словачке академије наука (II)* 193
- Софија Милорадовић, Ненад Милорадовић, *Прешница је твоја башча него мој мертин* 200
- Наташа Стевановић, *Зимски семинар антропологије за старије полазнике у Истраживачкој станици Петница* 205

Тема броја:

***Срби и Словенци: миграције, сусрети
људи, идеја и идеологија***

(уредница Лада Стевановић)

Topic of the Issue:

***Serbs and Slovenians: Migrations,
Meeting of People, Ideas and Ideologies***

(editor Lada Stevanović)

Лада Стевановић

Етнографски институт САНУ, Београд
lada.stevanovic@ei.sanu.ac.rs

Срби и Словенци: миграције, сусрети људи, идеја и идеологија

Радови сакупљени у темату који следи настали су као резултат вишегодишњег билатералног пројекта између сарадника Научно-истраживачког центра Словеначке академије наука и уметности (Inštituta za slovensko narodopisje ZRC SAZU) и Етнографског института Српске академије наука и уметности (ЕИ САНУ), најпре као пројекат који су подржале обе Академије у склопу међуакадемијске сарадње (почевши од 2011), а у току 2012. и 2013. године уз подршку Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије и Министарства просвете, науке и спорта Републике Словеније (пројекат бр. 451-03-1251/2012-09/2; пројектом су руководиле др Маја Година Голија и др Лада Стевановић), под називом *Срби и Словенци: мигранти, мањина, колективни идентитет и памћење*. Ова сарадња наставак је узајамних истраживачких делатности које су остварене у оквиру пројеката *Културни и научни контакти – Срби и Словенци од 19-ог до 21-ог века* (2008–2009) и *Срби у Словенији и Словенци у Србији. Етнoлошка истраживања идентитета и поглед на стање у струци* (2006–2007). Иако формално није постојала континуирана финансијска подршка, колегијални контакти и истраживачке теме, интересовања и сарадња заправо су се одвијали без прекида, од када је први пут 2006. сарадња остварена, након разилажења насталог распадом СФРЈ.

Историја односа између Србије и Словеније веома је комплексна, а у зависности од друштвено-политичких збивања била је често обележена сменом центрифугалних и центрипеталних сила које су Словенију и Србију приближавале или удаљавале у јавном дискурсу, идеолошким праксама, културно-научним контактима као и миграцијама становништва. Пропитивању утицаја хегемоних политика на културно-научне токове посвећена је анализа Ингрид Славец-Градишник о антропогеографу Јовану Цвијићу, који се сматра утемељивачем етнологије у Србији, а који је, како указује ауторка, захваљујући снажним политичко-културним везама извршио значајан утицај и на развој словеначке етнологије у првој половини ХХ века. Овим радом, Ингрид Славец-Градишник обогаћује своја истраживања посвећена „заједничкој југословенској етнологији“, пропитујући њене особене начине функционисања путем интегрисања или размимоилажења ове дисциплине у оквиру појединачних националних центара.

Веома јасну представу о историјату јавних политика и односа између Србије и Словеније који су се, каткада и радикално, мењали у складу са променама у ширем и ужем геополитичком контексту, пружа рад Срђана Радовића који се бави ишчитавањем текстуалних пракси одонимије, тј. давања и мењања уличних назива у Љубљани и Београду. Интензивнији односи између Србије и Словеније нужно су увећавали број улица са називима заслужних личности или географских предела другог народа, да би у периодима удаљавања, ова имена уклањана као неважна. У неким периодима заједнички живот становника Србије и Словеније био је обележен тесном испреплетеношћу и миграцијама (за време немачке окупације у току Другог светског рата, део становништва је из Словеније емигрирао или био интерниран на подручје Србије¹) а тиме и успостављањем личних веза које су, када су већ остварене, биле отпорније на идеолошке и јавне политике и праксе, мада нису увек биле на њих потпуно имуне. У том смислу, рад који се бави управо миграцијама становништва за време Другог светског рата, као и везом идеологије и приватности, тј. јавног и личног, посредованог и непосредног, јесте рад Мирјане Павловић који се упушта у комплексну динамику односа између становништва Краљева и Марибора, два побратимљена града Србије и Словеније, који су се мењали у складу са политичким променама. Потпуно другачије истраживачко усмерење, искључиво фокусирано на сферу приватног, има рад Маје Године Голије, посвећен традицији и исхрани словеначких исељеника у Србији. Па ипак, и ова приватна културна пракса која се одржава захваљујући потреби за чувањем пре свега личне и породичне традиције, заправо за циљ има очување националног, тј. мањинског идентитета у друштву у коме је календар празника, као и начин њиховог слављења различит од словеначког. И као што нам рад Мирјане Павловић указује на то да је утицај јавног дискурса на приватне односе неизбежан, тако и рад Маје Године Голије чини очигледним да и приватне праксе утичу на јавне. Ова формулација (за какву једино има места у уводном тексту) тек наговештава сложене односе, комплексност мрежа и испреплетаности сфера приватног и јавног, које су ауторке оба рада успела да прикажу.)

Доминантне политике нужно утичу на обликовање друштвених односа, па чак и на популациону политику, а самим тиме и на шансу да се сећања маргинализованих група очувају или реконструишу. Управо ово је тема рада групе ауторки (Вирлогет, Пољак Истенич...) које су истраживање посветиле напуштеним урбаним просторима и утишаним сећањима маргинализованих група у Словенији након транзиције. Фрагментарност и покушај да се што шире укаже на мултивокалност и потребу да различита сећања, потиснуте традиције и заједнице добију свој простор и глас, у некој мери је сличан напорима етнологије и антропологије (и других

¹ Истраживања и радови посвећени Србима у Словенији, као и утицају и рецепцији популарне културе публиковани су у претходним циклусним периодима. Види више у *Traditiones* 2010, 39 (1).

хуманистичких наука), које се не баве нужно „великим“ темама, али нам помажу да разумемо различите људе и заједнице, њихове односе, идеје, међусобне утицаје у својој сложености и непрекидној динамици – онако као што су у овом темату истраживачи настојали да то учине.

Lada Stevanović

Institute of Ethnography SASA, Belgrade

Serbs and Slovenians: Migrations, Meeting of People, Ideas and Ideologies

The papers collected in this topic of the issue of the Bulletin of the Institute of Ethnography SASA represent the results of a bilateral project between researchers of the Research Center of the Slovenian Academy of Science and Arts (Institute of Slovenian Ethnology ZRC SAZU) and the Institute of Ethnography of the Serbian Academy of Sciences and Arts (EI SANU). In the beginning, the project was supported by both Academies through the inter-academy cooperation program (starting in 2011). During the period that followed (2012 and 2013) the project received the support of the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia and the Ministry of Education, Science and Sport of the Republic of Slovenia (project no. 451-03-1251/2012-09/2; the heads of the project were Dr Maja Godina Golija and Dr Lada Stevanović), with the title *Serbs and Slovenians: Migrants, Minorities, Collective Identity and Memory*. This cooperation represents the continuation of mutual research that had been already established through the projects *Cultural and Scientific Contacts – Serbs and Slovenians from XIX until XXI century* (2008-2009) and *Serbs in Slovenia and Slovenians in Serbia, Ethnological Researches of Identity and the View to the Situation in the Discipline* (2006-2007). In spite of the fact that there was no continuous financial support, collegial relations, research themes and cooperation were actually continued without any breaks, since 2006, when the contacts between two anthropological communities had been established for the first time after the break-up of the SFRY.

Historically, the relationship between Serbia and Slovenia has been complex. Depending on socio-political events, it has often been marked by the dynamic shift between centrifugal and centripetal forces which brought Serbia and Slovenia together or apart in public discourse, ideological practices, social and scientific contacts as well as migration patterns of the population.

The research of the effects of hegemonic politics on the cultural and scientific influences is presented in the paper by Ingrid Slavec Gradišnik about the an-

thropo-geographer Jovan Cvijić who is considered to be the founder of ethnology in Serbia, and who, according to the author, had crucial influence on the development of Slovenian ethnology in the first half of the XX century, due to the strong political and cultural relations between Serbia and Slovenia. With this paper, Ingrid Slavec Gradišnik has enriched her research of the “common Yugoslav ethnology” devoted to its specific ways of functioning either through the integration of the discipline, or through its development independently in the frame of single national centers.

Very clear representation of the history of public politics and the relationship between Serbia and Slovenia, which were at times radically divergent reflecting the changes both in the wider and in narrow geo-political context, is given in the paper by Srđan Radović which represents the reading of textual practices of street (re) naming in Ljubljana and Belgrade. Intensive relations between Serbia and Slovenia inevitably had a positive effect on naming the streets after influential persons and geographic regions of the other nation, while in the distancing periods these names were removed as undesirable. In some periods, the everyday life of inhabitants of Serbia and Slovenia was marked by close intertwinement and migrations (during the period of German occupation in WWII, a number of Slovenians migrated or were interned to the Serbian territory; since the beginning of 1990s the migration changed direction from Serbia to Slovenia²) that lead to the founding of personal relationships, which, once established, were more resistant to ideological and public politics and practices, although they were never totally immune to them. In that sense, the paper written by Mirjana Pavlović deals specifically with migrations during WWII, questioning the relation between ideology and privacy, i.e. between public and personal, between mediated and immediate. It maps the complex dynamics of the relation between citizens of Kraljevo and Maribor, two twin towns of Serbia and Slovenia, which was transforming in accordance with the political changes. Completely different research orientation, focusing exclusively on the private domain, is presented in the paper dealing with the tradition and the food of Slovenian migrants in Serbia, written by Maja Godina Golija. However, this private practice related to the need to preserve personal and family tradition, is actually aimed at keeping national and minority identity in a society in which the holiday calendar, as well as the way of celebrating holidays, is different than in Slovenia. While the paper by Mirjana Pavlović points out that the public discourse necessarily influences private practices, the research presented by Maja Godina Golija demonstrates that private practices influence the public sphere as well. This formulation (which is fitted for an introductory text such as this one) barely suggests complex relations, webs and intertwinement of the spheres of private and public, that the authors of both papers succeeded to represent.

Dominant politics inevitably influence the shaping of social relations and population politics, thus affecting the chance for keeping and reconstructing the memory of marginalized groups. This is the topic of the paper by a group of authors (Hrobat Virloget, Poljak Istenič, Čebren Lipovec, Habine) who researched aban-

² The researches and papers devoted to Serbs in Slovenia, and the influence and reception of popular culture, are published in the former project periods. See more in *Traditiones* 2010, 39 (1).

done urban areas and muted memories of marginalized groups in Slovenia after the economic transition. The effort by marginalized groups to conquer spaces, take back their voices and point to multivocality is in a way similar to the efforts of ethnology and anthropology (and other humanities) that do not necessarily research “big” topics. They rather help us to understand different people and communities, their specific relations, ideas, mutual influences in all their complexity and constant dynamics: in the way in which this group of authors were aiming to do the same thing.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

39(05)

Гласник Етнографског института = Bulletin of the Institute of Ethnography /

главни и одговорни уредник Драгана Радојичић. – Књ. 1, бр 1/2 (1952) –
Београд : Етнографски институт САНУ (Кнез Михаилова 36/IV), 1952 –
(Београд : Академска издања). – 24 cm

Три пута годишње. - Друго издање на другом медијуму: Гласник
Етнографског института САНУ (Online) = ISSN 2334-8259
ISSN 0350-0861 = Гласник Етнографског института
COBISS. SR-ID 15882242